

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Eén

S. de Jong ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - S. de Jong</i> Eén	501
<i>Meditatief - R.J. Vreugdenhil</i> Toch heeft de HEER je lief...	504
<i>Wandelen met God - J.T. Oldenhuis</i> 'Mijn jongen'	505
<i>Achtergronden - J. Douma</i> Een omstreden dissertatie	507
<i>Achtergronden - C.J. de Ruijter</i> Vertrouwen in docent Stefan Paas	509
<i>Samenleving - J. Westert</i> Nieuwe putten slaan (1)	511
<i>Lied van de week - J. Smelik</i> Liedboek gezang 88: Mijn God, gewapend tot de tanden	514
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

'Ik bid niet alleen voor hen, maar voor allen die door hun verkondiging in mij geloven. Laat hen allen één zijn, Vader. Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn, opdat de wereld gelooft dat u mij hebt gezonden. Ik heb hen laten delen in de grootheid die u mij gegeven hebt, opdat zij één zijn zoals wij: ik in hen en u in mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden, en dat u hen liefhad zoals u mij liefhad.'

Onze Here Jezus was de Hogepriester bij uitstek. Als geen ander mens was Hij bewogen met en werkelijk betrokken op het leven van zijn volgelingen en leefde intens met ze mee. Op veel momenten in zijn leven op aarde merk en hoor je dat. Niet in het minst tijdens het uitspreken van zijn laatste indringende publieke gebed. ...vlak voordat Hij gekruisigd zou worden. Het gebed dat onder ons bekend staat onder de veelzeggende titel 'het hogepriesterlijk gebed'. Het grootste gedeelte van dit gebed richt Jezus' aandacht zich op zijn leerlingen. Hen staat een zware taak te wachten en ze zullen het zo dadelijk zonder zijn rechtstreekse aanwezigheid moeten doen.

Daarom bidt Hij indringend voor ze.

Aan het eind van zijn gebed gekomen - vanaf vers 20 - breidt Jezus de horizon van zijn afscheidsgebed dan uit tot alle toekomstige gelovigen.

Na zijn sterven, opstanding en ten hemelopneming, zullen zijn leerlingen er op uit trekken om dat goede nieuws overal bekend te maken. Als ooggetuigen zullen ze Jezus' woorden vervolgens op schrift stellen, zodat die woorden door blijven klinken.

...steeds opnieuw verkondigd worden.

...en de Geest het gezaaide wakker roept en mensen tot geloof brengt.

...Lydia, Timoteüs, Augustinus, Luther, John Wesley.

...en nog heel veel andere.

...waaronder vermoedelijk ook jij die dit nu leest.

Al die mensen staan Jezus voor ogen aan het eind van zijn indringend gebed.

'Vader, Ik bid voor *allen die door de verkondiging van mijn leerlingen in mij geloven.*'

Gebed voor alle mensen die in Christus geloven

... *Alle* mensen die in Jezus Christus geloven.

... *Alle* mensen die het van Hem alleen verwachten en als Verlosser aannemen.

... *Alle* mensen die geloven in 'Christus en die gekruisigd' zoals Paulus het kort op noemer brengt.

Voor al die mensen die dát als geloof hebben, bidt Jezus op dit cruciale laatste moment.

Prachtig om te horen hoe Jezus toen al ons op het oog had. Dat Hij, vlak voor zijn dood, ook met óns vandaag meeleefde, voor óns vandaag streed en bad.

dát zorgt voor eenheid!

En dat spreekt helemaal als je ziet hóe Hij dat doet!

Hij valt met de deur in Vaders huis. Twéemaal achter elkaar richt Hij zich met een verzoek tot zijn Vader.

Als om aan te geven dat - als Hij aan ons denkt - er één ding is dat Hem op dit moment suprême met name bezighoudt.

...dat Hem - als Hij ons al in gedachten heeft - speciaal zorgen baart en aan het hart gaat.

En dat is:

...dat gelovigen verdeeld zijn

...dat wij ons vooral op onszelf richten

...dat christenen gescheiden optrekken

...dat wij muren hoog optrekken en de ander uit het oog verliezen.

Dát schrikbeeld staat Jezus hier voor ogen.

Als geen ander weet de Here Jezus wat éénheid betekent. Al zolang als Hij bestaat is Hij in een hele hechte eensgezinde relatie met God de

Vader verward. Een relatie waarvan je met recht kunt zeggen: dat zij niet meer twéé, maar één zijn.

De evangelist Johannes bijvoorbeeld omschrijft God de Zoon als iemand die van eeuwigheid af *aan het hart van de Vader rust* (1:18).

Daarmee wil hij de intense liefde en de vertrouwelijkheid tussen beiden aangeven.

De relatie tussen God de Vader en God de Zoon wordt gekenmerkt door volstrekt één zijn: vertrouwelijkheid, elkaar in alles verstaan, één in alles.

God in Jezus en Jezus in God

In zijn hogepriesterlijk gebed wordt dit door Jezus nader gepreciseerd met uit te spreken dat *God in Hem is en Hij in God* (vs. 21).

Wij mensen zijn van huis uit op ons zelf gericht. Veel, zo niet alles in ons leven, draait om óns belang, óns gevoel, ónze gewoonten en tradities, óns gelijk.

We doen iets voor een ander, gaan om met een ander, geven liefde aan een ander en vormen een eenheid met hem of haar zolang als wij daarbij gebaat zijn.

Bij God de Vader en God de Zoon is dat precies omgekeerd.

Ze zijn helemaal vervuld van en gericht op de ánder: de Vader op de Zoon, de Zoon op de Vader.

De één is in de ander, de ander is in de één.

Dát zorgt voor eenheid!

Dát is liefde!

Dat gunt Jezus zijn volgelingen ook.

Laat hen allen één zijn, Vader - bidt Hij eerst - om er meteen achteraan te zeggen: *Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn.*

Laat de mensen die geloven in alles wat ze doen, zeggen en denken God de Vader en God de Zoon voor ogen hebben.

Laat ze hun geloofsactiviteit op hén richten.

In hen zijn.

Dát zorgt voor eenheid.

Eenheid doet zich gelden

Die eenheid merk je ook.

Wat ervaar je een eenheid als je in een kerk in het buitenland, waar je voor het eerst bent, samen met mensen die vreemd voor je zijn, samenkomt in de naam van Jezus Christus.

Eenheid van mensen die in Hem geloven.

Wat een band schept het als je in een ziekenhuis of het verzorgingstehuis, de kazerne of school iemand ontmoet die ook christen is.

Het is net alsof je met een broer of zus praat. En dat is ook zo.

In Christus ben je kinderen van één en dezelfde Vader.

Dat gegeven mag best meer benadrukt worden. Wij zijn al gauw geneigd om het over verschillen te hebben.

Je hebt Grefo's, Bappies, Refo's, Evangelico's... En die zijn verschillend. Daar kun je niet omheen en dat moet je ook niet willen. Maar ze horen wel bij de *allen die in Hem geloven* zoals Christus het benoemt.

Verenigd rond het kruis. Broers en zussen van elkaar.

Die eenheid zou van mij wel wat meer aandacht, waardering en gestalte mogen krijgen.

In plaats van je als kerk altijd af te zetten tegen andere kerken en je gelijk te willen halen, het positieve in elkaar benoemen en waarderen.

In plaats van altijd gescheiden op te trekken ook eens sámen bidden, sámen zingen, sámen getuigen.

In plaats van heimelijke vreugde over wat wij zien als ongerechtigheid bij anderen, blij zijn over de waarheid die bij hen gevonden wordt. Dat is wat voor de liefde - schrijft Paulus - kenmerkend is (1 Kor. 13).

Onhaalbare eenheid

Wie Jezus hoort bidden om eenheid zal tegelijk erkennen dat die eenheid waar Hij om bidt, wij hier nooit zullen bereiken.

De volmaakte eenheid van Gods kinderen waar Hij het over heeft, komt er pas als Hij zelf weer in ons midden is en God alles in allen zal zijn. Ook als het gaat om de eenheid van christenen geldt dat we hebben te werken in het aloude spanningsveld tussen het 'reeds nu' en het 'nog niet'.

Het getuigt van bijbels realisme dat te erkennen.

Dat bewaart aan de ene kant voor moedeloos makende, overspannen verwachtingen.

Tegelijk biedt het ruimte om - met erkenning van verschillen - toch ook echt blij te kunnen zijn met wat ons verbindt.

Omdat er meer is dan verschillen.

Omdat verschillen tussen mensen en kerken niet wegnemen dat bij hen de gekruisigde Christus gezichtsbepalend en maatgevend is. Daarover kan en mag je blij zijn.

Echt blij zijn over wat je samen deelt

Als Paulus geconfronteerd wordt met evangelisten die er verkeerde bedoelingen op nahouden, schrijft hij aan de gemeente in Filippi: *Wat doet het er eigenlijk toe! Wat telt, is dat Christus verkondigd wordt. Of het nu uit valse of oprechte motieven gebeurt - dát het gebeurt verheugt me. En mijn vreugde is blijvend.*

Van die houding kunnen wij veel leren.

Wij zijn als christenen over het algemeen niet zo sterk in het onderscheiden tussen hoofd- en bijzaken. Voor ons is alles even belangrijk, vooral wanneer het onszelf en ons eigen gelijk betreft.

Paulus blijkt daarin wel te kunnen nuanceren. Hij reageert furieus als aan het evangelie dat hij verkondigt afbreuk wordt gedaan. Tegelijkertijd kan hij zich heel soepel opstellen als hij met in zichzelf onjuiste opstellingen en gedragingen wordt geconfronteerd, als Christus maar wordt verkondigd.

Als Hij - als verlosser van zondaren - maar centraal staat.

Blijven streven naar eenheid

Daarmee is niet alles gezegd.

Streven naar daadwerkelijke eenheid blijft een 'must'. Ook dat is de boodschap die opgesloten ligt in het hogepriesterlijk gebed.

Stel je het leven van ons als gelovigen voor als een weg.

Hij moet en Hij wil het geven

Aan het eind van die weg zie je de volmaakte eenheid. Die bereik je hier niet.

Maar aan het begin van die weg staat een biddende zoon van God. Hij bidt om eenheid tussen allen die in Hem geloven.

Als er iets is dat ons zou moeten stimuleren om hier werk van te maken dan is het dat wel. Berusten in kerkelijke verdeeldheid, je neerleggen bij gescheiden optrekken, betekent het negeren van de biddende Jezus.

Oog voor die hogepriesterlijk biddende Jezus zet ons gelijk in de goede positie om eenheid te laten groeien.

Het is de positie van afhankelijkheid, je hand ophouden.

Alleen God kan voor eenheid zorgen.

Eenheid laat zich niet afdwingen.

Samen optrekken kun je niet organiseren, regisseren of plannen.

Vertrouwelijkheid kun je niet forceren.

Dat moet je gegeven worden.

Om daadwerkelijk één te worden zullen we vóór alles ons afhankelijk moeten weten naar God toe.

Tot Hem bidden.

Hij moet en Hij wil het geven.

Ik bid niet alleen voor hen, maar voor allen die door hun verkondiging in mij geloven.

Laat hen allen één zijn, Vader.

Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn, opdat de wereld gelooft dat u mij hebt gezonden.

Ik heb hen laten delen in de grootheid die u mij gegeven hebt, opdat zij één zijn zoals wij: ik in hen en u in mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden, en dat u hen liefhad zoals u mij liefhad.

Ds. Sieds de Jong is predikant van de Gereformeerde Kerk te Assen-Kloosterveen.

Toch heeft de HEER je lief...

‘Heb nogmaals een vrouw lief, een vrouw die ondanks de liefde van haar man toch overspelig is, net zoals de HEER de Israëlieten liefheeft, hoewel zij zich op andere goden richten.’

Hosea 3

R.J. Vreugdenhil ■

‘s Avonds na het werk, in het dorp van Hosea.
Een groepje mannen bij de poort is met elkaar in gesprek.
- Heb je het gehoord over Hosea? Die man is gek!
- Wat dan, hoezo?
- Hij heeft Gomer weer in huis gehaald. Snap jij dat?
- Het schijnt dat hij haar zelfs heeft moeten kopen. Ze had zich uit armoede verkocht als slavin. Hosea moest eerst betalen. Anders mocht hij zijn eigen vrouw niet eens meenemen.
- Mooie eigen vrouw. Ze is nooit alleen van hem geweest. Als het aan haar lag, had ze met iedereen hier in de buurt gevreeën.
- En dat wist Hosea van tevoren. Zo was ze al voor ze trouwden. En die kinderen van haar: die eerste is van Hosea, dat kun je zo zien. Maar die tweede en die derde - ik geloof er niets van dat die ook van Hosea zijn.
- Maar als je zo door je vrouw bedonderd wordt, hoe kun je dan met haar verder willen? Ik snap die man niet. Wat ziet hij in haar?
- Ik snap het ook niet. Als mijn vrouw dat had gedaan, was het al lang over en uit.
- Zeker weten!
- Stil, daar komt hij aan...

Goedenavond mannen.
Wat zijn jullie op eens stil. Alsof de dominee voorbij komt...
Of hadden jullie het over mij?
Ik denk het wel. Over mij en Gomer.
En je denkt waarschijnlijk: wat bezielt die man?
Wat ziet hij in haar.
Ik heb haar lief!
Ik snap best dat jullie dat niet begrijpen.
Want ze is niet lief en ze doet niet lief. Dat weet ik ook.
Dat weet ik beter dan jullie.
Het doet me ontzettend pijn wat ze allemaal gedaan heeft.
Maar ik heb haar lief.
Want ze is mijn vrouw en ik heb beloofd haar altijd lief te hebben.
Ik houd niet van haar om wat ze doet of om wie ze is.
Ik ben ook heel boos. Dat heb ik haar gezegd ook.
Maar ik heb haar lief en ik blijf haar liefhebben.
Ik wil niet dat ze kapot gaat aan haar eigen fouten.
Daarom heb ik haar teruggekocht.

En weet je waarom vooral?
Omdat ik jullie wil laten zien wie de HEER, de God van Israël is.
Want je kunt hier wel staan roddelen over mijn Gomer - en

terecht, er is niets goed te praten aan wat ze gedaan heeft.
Maar wat zij doet, is hetzelfde als wat jullie doen.
Zij heeft het mij aangedaan, maar jullie doen het de HEER aan.
Met je dienen van Baäls.
Met je bezoek aan de tempel van Astarte.
Met je feesten vol drank en seks om die vruchtbaarheidsgoden te dienen.
Dat is gewoon hetzelfde als wat mijn Gomer heeft gedaan.

Maar ik heb haar lief en haal haar terug.
Zo heeft de HEER jullie lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.
Jullie dienen andere goden.
Toch heeft de HEER je lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.
Je geloof is een sleur geworden en je vindt het ook wel best.
Toch heeft de HEER je lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.
Je valt steeds terug in die ene fout; je belooft God dat je het nooit meer doet en dezelfde avond doe je het weer.
Toch heeft de HEER je lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.
Wat jouw vrouw je niet geeft, haal je ergens anders, maar je moet er niet aan denken dat ze er achter komt.
Toch heeft de HEER je lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.
Je doet altijd alles fout; dat heb je thuis zo geleerd en mensen geven je nog steeds dat gevoel: jij mag er eigenlijk niet zijn.
Toch heeft de HEER je lief en Hij wil dat je bij Hem terugkomt.

* * *

‘s Zondagmorgens na de dienst op het kerkplein.
Een groepje kerkgangers is met elkaar in gesprek.
- Heb je het gehoord van onze God, de Vader van Jezus Christus. Het is te gek!
- Hij heeft ons weer in huis gehaald. Onbegrijpelijk!
- Zijn Zoon heeft ons zelfs gekocht met zijn eigen dood.
Snap jij dat?

Hoe vaak hoor je zulke gesprekken?
Over de liefde van Gomer hadden we graag mee gekletst.
Vol verbazing.
Maar hoe vaak delen we met elkaar de verbazing over de liefde van de Heer voor ons?
Toch heeft de HEER ons lief en Hij wil dat we bij Hem terugkomen.

Ds. Rob Vreugdenhil is predikant van de Gereformeerde Kerk te Lelystad.

‘Mijn jongen’

wandelen met God

Allen kennen we de Verloren Zoon. Voor altijd heeft Jezus hem uitgetekend in die sublieme gelijkenis met zo vele verdiepingen. Het is de gelijkenis van de Verloren Zoon geworden, terwijl het misschien wel beter geweest was, als ze benoemd was naar de oudste zoon die evenzeer verloren was en niet terugkwam. Niet ‘terug’ kon komen, omdat hij immers altijd ‘thuis’ gebleven was. Hoe kun je ook tot leven komen, als je meent niet dood geweest te zijn?

J.T. Oldenhuis ■

Hoe mooi de slotwoorden van de vader over de jongste zoon ook klinken, voor wie oren heeft om te horen wat Jezus wilde zeggen, is het slot aangrijpend: je kunt verloren zoon zijn, zonder ooit de Breeveertien te zijn opgegaan. En als je niet meer ‘binnen’ wenst te komen, omdat je meent nooit ‘buiten’ te zijn geweest, ben je meer verloren dan die ander die ‘gevonden’ werd, ook al ben je net zo goed als hij, en méér nog dan hij, ‘opgezocht’. Misschien was het wel beter geweest als de gelijkenis benoemd was naar de Liefdevolle Vader. Hij verliet twee keer zijn huis, eerst om de jongste die hij van verre zag aankomen, tegemoet te rennen. Ja, te rennen, staat er! En de tweede keer kwam hij naar buiten om de woede van zijn oudste zoon tot bedaren te brengen. Ja, zijn woede! En dan staat er dat hij tegen hem zei: “Mijn jongen, ...”

Schreiende moeders

Geerten Gossaert heeft in dat uiterst gevoelige en hoog muzikale gedicht de moeder op het toneel getrokken, die tenslotte voor zoveel vreugde om de terugkeer van haar jongste geen tranen meer had. Die laatste zinnen van zijn gedicht blijven klinken, gedragen als ze zijn door het vakmanschap van een man die als geen ander in zijn bezielde retoriek de kunst verstond van de verwoording van elementaire noties: ‘geen tranen, voor zoveel vreugde geen tranen meer’. Zullen deze zinnen niet in de laatste plaats hun zwevende zwaarte hebben gekregen doordat in de cadans van de woorden heel dat ongenoemde verdriet van de jaren van de scheiding mee klinkt? Het verdriet om de zoon die met een zwier en een zwaai ‘in het zaâl zich wendde’ en als echo van zijn verdwijning naliet: nooit keer ik weer. Zonen rijden

weg, op honderd en één manieren, met een zwier en een zwaai en soms dat niet eens meer. Dochters net zo goed. Ze deden dat vroeger, ze doen het nog. Al de eeuwen door. En geen van hen zal zich op het moment te binnen brengen hoeveel verdriet hun laatste groet teweeg brengt. In het beeld van de schreiende moeder heeft Gossaert daar de aandacht voor gevraagd.

Terugkerende zonen

In de gelijkenis komt de zoon tot zich zelf, staat hij op, maar niet om zijn oude positie op te eisen. Integendeel, om te erkennen dat hij het kapitaal heeft verbruikt en zijn plaats heeft verspeeld. Ruimte geeft hij aan het verdriet dat hij teweeg gebracht heeft, hij erkent het en betreurt het. En de woorden die hij spreekt zijn geen vluchtige woorden van excuus of ontwijpende uitingen van verontschuldiging, waarin onuitgesproken toch weer een claim wordt ingebouwd op rechten die hij toch zeker nog wel mag laten gelden als zoon. Hij levert zich in. Hij is integer en echt. En zo valt hij in vaders armen. En zo breken de tranen van vreugde zich baan bij moeder. Het is talloze malen getekend, geschilderd, gebeeldhouwd, bedicht en verwoord. ‘...En vond geen tranen voor zoveel vreugde, geen tranen meer’.

Verloren vaders

De vreugde om de terugkeer van de verloren zonen en dochters; ja, die is duizend maal beschreven en beprekt. En soms met een verborgen claim aan de verloren zonen en dochters voorgehouden. Alsof het Jezus te doen was om die extra nadruk tegenover hén. Er is ook

een andere kant: de kant van de vaders, en van de moeders. Zij die hun zonen en hun dochters hebben zien gaan. De verwijdering sloop aan als een slang, zonder geweld, langzaam, over de grond, zonder verheffing van stemmen. En toen sloeg ze toe in een ruzie waarin te grote woorden vielen, zowel van de zonen en de dochters als van de vaders en de moeders. De verdwijning die het gevolg was van een heftigheid die insloeg als een bom. Achteraf kon wel gezegd worden dat het vooraf al lang zichtbaar had kunnen zijn. En toen kwam de periode waarin de pijn om de scheiding zich vermengde met de verkokering van het eigen gelijk. Vastgeroeste verhoudingen. Geen overbrugging. De vader van de gelijkenis staat op de uitkijk en ziet de jongste zoon uit de verte aan komen. Ja, de jongste komt terug, hij valt op zijn knieën. Is het misschien ook gemakkelijk om je hand uit te steken naar een schuldbewuste verloren zoon? Of is zelfs dat nog wel eens moeilijk voor vaders die meer last hebben van zich zelf dan de vader in de gelijkenis aan wie nu eenmaal niets te verwijten viel. Maar ook om de woede van de oudste te bedaren komt de vader van de gelijkenis zijn huis uit. Dat is frappant. Hij laat hem niet buiten staan. Hij gaat naar hem toe. En hij sluit hem ook in zijn armen met de woorden: 'Mijn jongen, ...' Alles wat van mij is, is van jou. Ook als de verwijten nog niet eens zijn verstomd. Hoeveel vaders zijn er die niet opstaan, soms nog niet eens voor de jongste die thuis komt, en nog veel minder voor de oudste die niet meer binnen wil komen. Hoeveel verloren vaders zijn er?

'Ik zal opstaan'

In 1971 schreef H. Westerink zijn roman *Ik zal opstaan*. Daarin legt de auteur de klassieke woorden van de verloren zoon een vader in de mond, die zijn zoon in een ogenblik van onbeheerstheid uit huis heeft gezet, maar jaren later naar hem toe gaat om zijn onbeheerstheid als fout te erkennen. Daar vindt de roman zijn hoogtepunt. Het boek beleefde een tweede druk in 1985. Wie na het verstrijken van nog niet eens de tijd van één generatie het boek herleest, voelt een andere wereld op zich af komen, die eerder bevreemding oproept dan herkenning. En toch: hoe sterk is dat moment, waarop de vader 'opstaat' en naar zijn verloren zoon gaat! Dat de auteur daarmee in zijn tijd een gevoelige snaar raakte, valt af te leiden uit de reactie die dit boek opriep. Dat wordt verteld door Hans Werkman in *Vrijgemaakte Vreemdelingen*, Uitg. De Vuurbaak, 2007, pg. 125. Jeane Bremer gaf in een recensie in het *Nederlands Dagblad* vernietigende kritiek: niet de vader had moeten opstaan, maar de weerbarstige zoon; en de fout van de auteur was, dat in het beschreven gezin 'het verbond niet goed werd gezien'. Werkman schrijft in 2007 wat hij ook al in 1971 had gesteld: "Ze schreef vanuit een moralistische antithese de auteur een beter romanconcept voor: de zoon had tot bekering moeten komen". Alleen dat zou in overeenstemming zijn met "Gods Woord, zoals wij dit in de belijdenis naspreken". Werkman vermeldt tevens dat Westerink die tot op dat moment als medewerker aan het *Ned. Dagblad* een gewaardeerde en goed gelezen literaire rubriek vulde, door deze kritiek zo aangeslagen was dat hij nooit meer een letter in deze krant heeft gepubliceerd. Bij alle zwakheden die de roman, ook volgens de criteria die in 1971 al golden, had, heeft de auteur m.i. recht op waardering dat hij dit thema in die tijd aan de orde stelde. En hoe vreemd

is de kritiek die hem ten deel viel aan de geest van de vader in de gelijkenis, die niet alleen maar op de jongste zoon af rende toen hij hem al in de verte zag aankomen, maar voor de tweede keer zijn huis verliet om zijn oudste zoon aan te spreken met de woorden waarin alles werd gezegd: Mijn jongen...

Laten wij opstaan

Wij kennen allen de verloren zoon. Hij stond op en ging naar zijn vader. Het is de verloren zonen en dochters duizend keer ten voorbeeld gehouden, ook al waren ze zo ver weg dat ze de echo van de gelijkenis al niet meer hoorden. Kennen wij ook de verloren vaders, die opstaan en naar hun zonen en dochters gaan en niet wachten tot die bij hen zijn gekomen en geknield voor hen liggen. 'Nee, zo ver hoeven ze echt niet te gaan', zullen velen van hen zeggen. 'O nee, we staan op de uitkijk, elke dag'. Dat wel. 'En we zullen onze armen openen als de zwerver ter poorte klagen zal, zeker, vast en zeker'. Dat laten ze de vrienden en familieleden en kerkleden weten. En zo bouwen ze ongezegd een claim in die een onuitgesproken bedreiging betekent, waardoor terugkeer wordt bemoeilijkt en soms belemmerd. Kennen we ons zelf? Durven we ons wel in te leveren? Staan we ook op? En gaan we deur uit, als de zoon niet eens binnenkomen wil; stappen we de drempel over en zeggen we: 'Mijn jongen.'

Ds. Jan Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman.

De Moeder

Hij sprak en zeide
in 't zaal zich wendend:
Vaarwel, o moeder,
nooit keer ik weer...
En door de lanen
zag zij hem gaan en
sprak geen vervloeking maar weende zeer.

Sprak geen vervloeking
Doch, bijna blijde,
beval den maagden:
Laat immermeer
de zetels staan en
de lampen aan en
de poort geopend, de slotbrug neer.

En toen, na jaren,
melaatsch een zwerver
ter poorte klaagde:
Uw zoon keert weer...
Zag zij hem aan en
vond geen tranen
voor zoveel vreugde geen tranen meer.

Uit: Geerten Gossaert, *Experimenten*

Een omstreden dissertatie

In het *Nederlands Dagblad* van 3 april j.l. heb ik kritiek geleverd op de dissertatie van dr. Stefan Paas. De twee artikelen die prof. dr. Gert Kwakkel in dit blad geschreven heeft ter verdediging van de benoeming van dr. Paas, hadden niet direct betrekking op wat ik in het genoemde dagblad geschreven had. Ik hoef daarom ook niet in te gaan op elk onderdeel van Kwakkels verweer.

J. Douma ■

Laat ik wel proberen mijn eigen overtuiging, die aansloot bij wat de zeven bezwaarde predikanten aan de orde hebben gesteld, kort uiteen te zetten. Vervolgens probeer ik een weg te wijzen om uit de moeite te geraken die er in de benoeming van dr. Paas m.i. besloten ligt. Ik formuleer een aantal stellingen die ik toelicht.

1. De dissertatie van Paas is schriftkritisch.

Uit de redeneringen en conclusies van de schrijver blijkt dit. Onder 'schriftkritisch' versta ik in dit verband het ontkennen van of twijfelen aan de historiciteit van gebeurtenissen die in de Bijbel zijn beschreven. Ik weet best dat we allemaal op vragen stuiten, ook t.a.v. de historiciteit als we ons intensief met het Oude (en Nieuwe) Testament bezighouden. Het gaat mij nu echter niet om details in de historiebeschrijvingen van het Oude Testament, maar om hoofdlijnen. Welnu, niemand zal mij tegenspreken als ik zeg dat er een duidelijke bijbelse geschiedenislijn loopt van de aartsvaders naar hun nazaten in Egypte en van deze nazaten, die als volk van God uit Egypte onder leiding van Mozes wegtrokken naar het beloofde land. Aan Mozes had God zich voor het eerst geopenbaard als de God die Jahwe genoemd wilde worden. Het volk trok door de Schelfzee, hield halt bij de Sinai, waar God zijn wetten gaf, en trok vervolgens tientallen jaren lang door de woestijn. Nog tijdens het leven van Mozes werd het verbond tussen Jahwe en zijn volk Israël vernieuwd in het veld van Moab. Na de doortocht door de Jordaan en de verovering van (delen van) Kanaän, liet Jahwe zijn verbond met het volk vernieuwen dat nu onder leiding van Jozua stond. Zowel Jozua als het volk verklaarden dat ze er niet over dachten Jahwe hun God te verlaten en Hem in te ruilen voor vreemde goden.

Over dit stuk geschiedenis lezen we of niets of heel iets anders in de studie van Paas. Hij schrijft uitvoerig over de opkomst van de Jahwe-religie en daarmee (uiteeraard) ook over de vorming van het volk Israël. Maar nergens spreekt hij over de rol van Mozes bij de opkomst van de Jahwe-religie. Nee, *de vorming van Israël en het bij dat volk horende Jahwe-geloof moesten in het land Kanaän zelf nog een feit worden*. In plaats van de geschiedenis van een volk dat al

apart gezet is en zich radicaal tegen de heidense volken in Kanaän behoort op te stellen, kunnen we uit het betoog van Paas tot geen andere conclusie komen dan dat Semitische groepen in het land Kanaän, mogelijk aangevuld door een groep vluchtelingen uit Egypte, nog tot het volk Israël moesten worden en Jahwe nog als hun God moesten aannemen. Israël, zegt Paas bij herhaling, is religieus van Kanaänitische afkomst.

Dat is toch wel heel vreemd op bijbels standpunt. Abram komt uit Ur der Chaldeeën, wij lezen over de God van de aartsvaders, en wij lezen later dat deze God van de aartsvaders Jahwe is, die het volk Israël laat wegtrekken uit Egypte. Wat is er voor kanaänitisch aan deze God? Jammer genoeg leest Paas in zijn dissertatie het Oude Testament vanuit schriftkritische vooronderstellingen. De godsdienstgeschiedenis van Israël is voor haar bronnen over het stuk geschiedenis dat ik noemde vrijwel uitsluitend op de Bijbel aangewezen en draagt daarom een duidelijk exegetisch karakter. De studie van Paas is een godsdiensthistorische studie die ons een bepaald beeld van het Oude Testament geeft. Dat beeld reconstrueert wat we in het Oude Testament lezen. Een van de gevolgen van deze reconstructie is dat wat er over Jahwe door Mozes en andere bijbelschrijvers gezegd wordt, helemaal niet van Mozes afkomstig hoeft te zijn, maar in latere tijd op naam van Mozes is gezet. Om het in de woorden van Paas zelf te zeggen: 'De vertelde tijd wijkt af van de verteltijd.' (332). Paas schrijft dat het grootste deel van het Oude Testament door vurige vereerders van Jahwe geschreven is (64). Deze 'Jahwistische' schrijvers gaven ons in hun verhalen over de uittocht en intocht een theologische reflectie. Dit houdt in dat de schrijvers hun eigen belichting op de geschiedenis gaven, zonder dat die beschrijving historisch betrouwbaar is. Als wij dus lezen: 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte heeft bevrijd', hoeft dat volgens deze schriftkritische methode dus helemaal nog niet te betekenen dat dit ook historisch klopt.

Nu is er wel gezegd dat Paas in de huid van de schriftcritici gekropen is en dus zijn eigen schriftuurlijk standpunt daarin niet heeft verdedigd of zelfs maar kon verdedigen. Mijn moeite is echter niet dat Paas in de huid van zijn

tegenstanders gekropen is, maar dat ik nergens merk dat hij er ook weer uitgekropen is. Ik merk dat niet in zijn dissertatie, ook niet in de Engelse editie ervan en evenmin in zijn artikel in het gereformeerde tijdschrift *Theologia Reformata* (2003). Zo vindt hij in het laatstgenoemde artikel dat we ons serieus moeten afvragen 'in hoeverre het Oude Testament ons in de wetgeving meer een profetisch ideaal schildert dan een historische werkelijkheid. De 'historische vertekeningen' zijn niet zozeer (! J.D.) geschiedvervalsing, maar een profetisch oordeel over een bepaalde praktijk, gegoten in een 'tendentieuze beschrijving.' Het Oude Testament is het document van het geloof van een bepaalde groep in Israël. Het verradt keuzes, selectie, ontwikkeling, afwijzing en kritiek. Het feit dat Paas die 'bepaalde groep' in Israël *Jahwisten* noemt, maakt al duidelijk dat Paas zich de schriftkritische methode eigen gemaakt heeft, die met verschillende bronnen werkt die voor theologen onder de bekende letters J(ahwisten), E(lohisten), D(euteronomisten), etc. bekend staan.

2. Paas heeft de drie formulieren ondertekend.

Ik ben overtuigd dat hij zijn handtekening serieus neemt. Ik neem daarom aan dat Paas een schriftkritische studie heeft geleverd en oprecht meent dat hij zoiets kan verbinden met wat ik hier onder punt 2 constateer. Wat ik niet zou kunnen, kan hij wel. Veel wetenschappers kunnen dat trouwens. Bv. ook de huidige VU-exegeet E. Talstra, die in het *Ned. Dagblad* liet merken dat hij de kwestie-Paas met belangstelling volgt. Talstra heeft het ook niet nodig om van Paas een niet-schriftkritisch theoloog te maken. Eenzelfde indruk geeft ons B. Loonstra op zijn website. Ook hij is het duidelijk niet met mij eens, maar hij eindigt wel met een oproep aan de hoogleraren in Apeldoorn en Kampen om de moed te tonen over hermeneutische vragen in gesprek te gaan!

Volgens Kwakkel vloeit mijn kritiek op Paas uit *misverstanden* voort. Als ik de reacties van Talstra en Loonstra lees, is er duidelijk meer aan de hand. Het is te simpel om van Paas te zeggen dat hij als wetenschapper aan de universiteit van Utrecht veel dingen niet kon schrijven, terwijl hij dat wel graag had willen doen, maar ach, die schriftkritische omgeving! Ik geloof dat we iemands dissertatie serieuzer nemen door te letten op wat de schrijver en niet wat zijn omgeving over het onderwerp zegt. Ik weet ook iets af van studeren aan een niet-gereformeerde universiteit. Ik kon ook niet alles zeggen wat ik wilde zeggen. Maar het leek mij tegelijk onmogelijk mijn gereformeerde overtuigingen even opzij te zetten en een uitleg van de Schrift te volgen die met mijn geloof zou strijden. Ik herhaal, wat Paas kon, kon ik niet. De stellingen 1 en 2 kan ik niet verbinden, hij kennelijk wel. Hij kan de historiciteit van heel veel bijbelse geschiedenissen in twijfel trekken en tegelijk menen dat wij van Genesis tot Openbaring met het betrouwbare Woord van God te maken hebben.

3. Wat Paas kan verbinden, kon de Universiteit Kampen-Broederweg tot op heden niet.

Het is niet belangrijk wat ik persoonlijk zou kunnen of niet kunnen. Veel belangrijker is mijn constatering dat er vanaf de oprichting van de theologische opleiding tot voor kort geen docent aan Kampen verbonden had kunnen worden met ideeën over de geschiedenis van Israël die geen echte *geschiedenis* van Israël zou mogen heten. Geen

docent heeft aan onze theologische opleiding in positieve zin gewerkt met de bronnen E, J, D en P. In de wereld vanaf G.Ch. Aalders tot B. Holwerda zou een studie als van Paas volstrekt ondenkbaar zijn geweest. Evenmin trouwens op het studiegebied van S. Greijdanus tot J. van Bruggen toe.

Waarom schrijf ik dit? Om Paas alsnog te elimineren? Men leze zo meteen mijn volgende stelling. Mijn moeite met de TU na het antwoord van prof. Kwakkel is, dat wij op grond van Paas' aanvaarding van de drie formulieren van eenheid de *realiteit* van punt 1 zouden moeten gaan verzwakken of zelfs ontkennen.

De kritiek van de zeven predikanten en van mij is gefundeerd op overtuigingen die ons in onze Kamper studentijd zijn bijgebracht. Wij meenden en menen nog altijd dat je punt 1 niet zomaar aan punt 2 kunt verbinden. Wij mogen daarom aan Kampen vragen om meer duidelijkheid te bieden dan prof. Kwakkel nu geboden heeft. Waarom kan nu wel wat tot voor kort niet kon?

4. De benoeming van Paas is gedaan en bevestigd en kan niet meer teruggedraaid worden.

Hoezeer we ook betreuren dat dr. Paas benoemd is, we hebben met het feit van die benoeming te rekenen en mogen hem houden aan het ondertekeningformulier voor docenten. Wij kunnen tegenover dr. Paas zelf, maar ook tegenover de Universiteit en tegenover de (wetenschappelijke) buitenwereld de benoeming niet meer ongedaan maken. De spanningen in de kerken zouden toenemen. Veel belangrijker lijkt het mij toe dat men in Kampen hermeneutische kwesties hoog op de agenda zet en duidelijkheid geeft over de principiële kwestie of we rondom de uitleg van de Heilige Schrift nog de oude koers blijven varen, of dat er vernieuwing van standpunten nodig en mogelijk is met behoud van ons geloof in de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift. Samen met drs. Adrian Verbree heb ik een goed gesprek gevoerd met de hoogleraren De Ruijter en Te Velde, beiden lid van het college van bestuur van de Theologische Universiteit. Wij hebben ons vertrouwen uitgesproken in de universiteit en tegelijk de noodzaak onderstreept van wat de universiteit reeds van plan was, nl. het opstellen van een verklaring over de uitleg van de Schriften.

Ten slotte met het oog op mijn vierde conclusie nog een persoonlijk woord. Rond de kwestie-Paas laaien de emoties hoog op. Ook bij mij. Ik heb geprobeerd dit artikel zo rustig mogelijk te formuleren. Door strijdzucht word ik niet gedreven. Veel kritiek die nu losbreekt, kan ik begrijpen. Toch gaat het te ver als de rector van de Kamper Universiteit het schrijven van de zeven predikanten in verband brengt met indianenverhalen. Ook ik voel mij daardoor aangesproken. Het zou mij aangenaam geweest zijn wat meer van mijn emeritaat te genieten. Wij weten echter allen dat het symbool van ons geloof niet een kussen, maar een kruis is. Het mag ons geen moeite kosten de onderlinge liefde te betrachten, ook tegenover dr. Paas, die ik binnenkort de hand hoop te drukken. Maar evenzeer moet ons de liefde voor de Heilige Schrift hoog zitten.

Dr. J. Douma is emeritushoogleraar van de Theologische Universiteit te Kampen en woont te Hardenberg.

Vertrouwen in docent Stefan Paas

In een kort naschrift wil ik graag reageren op de door prof. Douma geformuleerde punten. Uiteraard is het ondoenlijk alle elementen uitvoerig te wegen en bespreken. Ik kies daarom voor een samenvattende reactie. Douma begint steeds met een cursief gedrukte stelling die hij vervolgens uitwerkt. Ik sluit me bij die methode aan en voor de overzichtelijkheid volg ik daarbij zijn nummering.

C.J. de Ruijter ■

1. *De dissertatie van Paas is geschreven binnen een wetenschappelijk model dat niet vraagt naar het geloof van de auteur.*

Er zitten in de redenering van Douma twee problemen: Allereerst de hantering van het begrip 'schriftkritisch'. In gereformeerde kring is dat zo ongeveer het meest kwalijke dat over een theoloog gezegd kan worden. Terecht. In Douma's omschrijving komt het er op neer dat je dan historische gebeurtenissen in de Bijbel betwijfelt of ontkent.

Als Douma de dissertatie van Paas 'schriftkritisch' noemt, suggereert hij dat zulke twijfel of ontkenning bij Paas aanwezig is. Ten onrechte. De tendens van zijn proefschrift was juist op te komen voor de historische waarschijnlijkheid van de Bijbel op een specifiek punt. Hij wilde aantonen dat het geloof in God als Schepper van hemel en aarde ouder is dan de ballingschap. En hij is daar zelfs behoorlijk in geslaagd. Zijn betoog heeft er bij vakgenoten toe geleid, dat men het waarschijnlijk acht dat Israëls geloof in God als de Schepper ouder is dan het geloof in God als de Verlosser uit Egypte. Vóór de dissertatie van Paas waren zij van mening dat het geloof in God als de Schepper eigenlijk van veel later tijd dateerde.

Respectabele keus

Ik constateer dus nadrukkelijk dat Paas er in geslaagd is vakgenoten dichter bij de betrouwbaarheid van de Bijbel te krijgen. Daarvoor heeft hij inderdaad een methode gebruikt die het geloof van de auteur buiten beschouwing laat. Je kunt dat betreuren, maar in die concrete situatie hoorde dat bij de academische discussie. Het wetenschappelijke gesprek werd en wordt aan een seculiere universiteit slechts met historische argumenten gevoerd. Dan mag het een prestatie heten als je toch in dat gesprek deelnemers dichter bij de strekking van het Oude Testament krijgt.

Ik denk dat veel gereformeerde theologen liever niet zouden promoveren dan op deze manier. Dat is dan een

respectabele keus. Maar als Paas wel kiest voor zo'n promotie is het onbillijk hem een typering als 'Schriftcriticus' mee te geven. Dat klopt ook niet met de inhoud en strekking van zijn andere publicaties.

Breng eigenheid in rekening

Een tweede probleem in Douma's redenering is de weergave van sommige aspecten van Paas' betoog. Die roept namelijk enkele misverstanden op. Ik noem er twee: Douma mist het hele verhaal van Mozes in de dissertatie. Hij trekt daaruit de conclusie dat dat in Paas' visie dus geen rol speelt. Ten onrechte. Het boek van Paas gaat helemaal niet over Mozes, maar over de profeten. Dan moeten we ook niet naar passages over Mozes zoeken. Een tweede voorbeeld: Douma valt over de aanduiding 'Jahwisten' die Paas gebruikt. Volgens Douma slaat die aanduiding op schrijvers van bepaalde gedeelten van de vijf boeken van Mozes. Deze schrijvers hielden er een andere theologische visie op na dan andere schrijvers die ook aan de boeken van Mozes gewerkt zouden hebben. Maar daar denkt Paas in dit verband helemaal niet aan. Hij bedoelt met Jahwisten gewoon de mensen in Israël die echt in JHWH geloofden. Zij vormden vaak een minderheid tegenover bv. vereerders van Baäl.

Ik beperk me tot deze punten. Ze illustreren dat de redenering van Douma vaak langs Paas' betoog heen gaat. Jammer genoeg is wat Kwakkel geschreven heeft over het 'begrijpelijk misverstand' toch nog niet helemaal overgekomen. En dat, terwijl Kwakkel zijn weergave van Paas' bedoelingen heeft laten controleren door Paas zelf. We hebben als gereformeerden geen ervaring met een type proefschrift als dat van Paas. Maar daarom is het juist wel belangrijk dat we het eigen karakter van Paas' bijdrage op een royale manier in rekening brengen.

2. *Paas' ondertekening van de Drie Formulieren is in lijn met de stijl van zijn theologiseren.*

Ik ben blij dat Douma Paas' ondertekening van de drie

formulieren serieus neemt. Tegelijkertijd heeft het er soms veel van dat hij eigenlijk niet kan geloven dat dat ook echt klopt. De oorzaak daarvoor zoek ik in het voorgaande. Paas is inderdaad als het ware in de huid van schriftcritici gekropen. Dat zijn wij als gereformeerden niet zo gewend. Ik kan me zelfs voorstellen dat je daar wat argwanend van wordt. Maar die argwaan had toch allang weggenomen kunnen en moeten worden door Paas' andere publicaties.

We kennen Paas in Kampen ook uit zijn boek 'Vrede stichten'. Dat heeft hij zelfs in dienst van de TU Kampen geschreven. Daar spreekt hij zich ondubbelzinnig uit over het gezag van de Schrift. En wie daar nog niet genoeg aan heeft, wijs ik op de andere boeken waar we Paas uit hebben leren kennen. Een broeder die gaat voor de kracht van het evangelie. Die zijn persoonlijke en professionele leven in dienst stelt van de verbreiding van die goede boodschap. Die in alles wat hij schrijft, teruggrijpt op de kracht van de Bijbel en in zijn theologiseren de betrouwbaarheid van het Woord uitstraalt en zich er door laat zeggen. We kunnen constateren dat Paas een bijbelgetrouwe theoloog is. Daarom is zijn ondertekening van de drie formulieren in lijn met de stijl van zijn theologiseren.

3. De weg van Paas loopt van Utrecht naar Kampen.

Wat in Utrecht kan, zou op die manier in Kampen niet kunnen. Ik denk dus dat voor een proefschrift als dat van Paas in Kampen geen plaats zou zijn. Want zo werken we niet in Kampen.

Maar dat betekent nog niet dat Paas in zijn eigen leven de keus voor dit proefschrift niet met een keuze voor zijn werk in Kampen zou kunnen combineren! Ik hoop dat uit het voorgaande blijkt hoe zeer er een rode draad loopt door het werk en leven van Paas. Hij spreekt constant met de vijand in de poort. En altijd is het er op gericht dat de ander dichterbij de Bijbel en dichterbij God komt. Ik heb daarom met opzet mijn formulering anders gekozen dan Douma. Hij zegt: Paas kan dat misschien aan elkaar verbinden, maar Kampen niet. Dat suggereert dat er een spanning zit in wat Paas doet. Ik denk dat we daar mee moeten oppassen. Want voor je het weet, ga je denken dat er meer dan één Paas is. Sommige bezwaarden gaan duidelijk die richting uit. Maar ze redeneren vanuit zichzelf! Als ik een bepaalde keus niet zou maken (Douma en de zeven stellen dat ze die keus niet kunnen maken vanuit hun Kamper studie), mag of kan ik die dan een ander ontzeggen?

Paas gaat voor de waarheid van de Schrift

De clou in Douma's redenering zit in zijn opmerking dat Paas in de huid van de schriftcritici is gekropen, maar er nergens uit is gekropen. Die formulering wekt een stevig misverstand. We moeten zeggen: Laat Paas ooit in de huid van de schriftcritici gekropen zijn, hij heeft die nooit tot zijn eigen huid gemaakt. Integendeel. Hij heeft zich altijd laten kennen als een theoloog die gaat voor de waarheid en betrouwbaarheid van de Schrift. In Kampen krijgt hij de gelegenheid om leiding te geven aan een masterprofiel dat academisch opleidt om het evangelie te helpen verbreiden in de zendingssituatie van het Nederland anno 2009.

4. De benoeming van Paas is gedaan en bevestigd en we hopen op en bidden om Gods zegen daarover.

We mogen Paas inderdaad houden aan het ondertekenningsformulier. Ik was er bij toen hij het tekende. En dat was voor hem geen lege ceremonie. In Kampen weten we ons ook volledig gebonden aan de afspraken en bepalingen die daarvoor gelden. Niet voor niets hebben de kerken een Raad van Toezicht benoemd en een Curatorium die secuur toezien op wat er gebeurt aan de TU. Bij de benoeming van Paas zijn zoals gebruikelijk daarom ook diverse gesprekken gevoerd. Daarvan hoeft de TU geen publiek verslag te doen. Meent iemand dat er eventueel fouten gemaakt zijn, dan zijn er afspraken voor de weg die je aflegt met je bezwaren. Als TU onderwerpen we ons uiteraard aan die afspraken. En uiteindelijk is er altijd een synode die namens de kerken verantwoording vraagt. We zullen het graag en in alle openheid doen. Dat hele stelsel van toezicht en afspraken is voor ons wezenlijk, omdat het gaat om de waarheid van de Schrift.

Liefde is het klimaat

Terecht zegt Douma: 'We mogen Paas houden aan het ondertekenningsformulier'. Toch ben ik blij dat hij meer noemt dan dat 'houden aan'. De liefde waarover Douma spreekt, is het enige klimaat waarin je als kerkelijk docent kunt gedijen. De liefde is in de kerk immers de bloedsomloop waarvan het lichaam van Christus leeft. Wat is er veel reden om in dat klimaat te hopen op en te bidden om de zegen van God.

Dat klimaat kan zo licht worden aangetast. Dat is in de afgelopen weken ook gebeurd. Met ongetwijfeld de beste bedoelingen zijn bezwaren in de publiciteit gebracht tegen de dissertatie van Paas, terwijl veel van wat hij daar om heen had geschreven niet eens bekend was of in rekening gebracht. Zo zijn er veel vragen opgeworpen rond zijn opvattingen en die kritiek heeft verwarring gezaaid. Veel vragen en bezwaren kwamen - zonder hoor en wederhoor - in de krant en er werden massieve veroordelingen aan verbonden. Naar onze mening is dat geen goede stijl van omgaan met elkaar, noch naar dr. Paas noch naar de TU toe.

We willen hierbij nogmaals uitspreken alle vertrouwen te hebben in docent Paas en we hopen dat met deze bijdragen de discussie afgerond kan worden, zodat Paas alle energie kan steken in de opleiding waarvoor hij aange trokken is. We hopen dat uit de kerken het gebed en de belangstelling voor het werk van Paas en de TU zal groeien. Het evangelie moet gehoord worden.

Prof. dr. Kees de Ruijter is hoogleraar Praktische Theologie aan en belast met de dagelijkse leiding van de Theologische Universiteit te Kampen.

Nieuwe putten slaan (1)

De ChristenUnie houdt zich bezig met herbezinning op haar uitgangspunten. Herbronning... nieuwe putten slaan om hetzelfde bronwater weer te kunnen bereiken en gebruiken. Dat is uitstekend. Stilstand is achteruitgang. Daarom waardeer ik het als prof. Ad de Bruijne de ChristenUnie oproept werk te maken van de herijking van haar politieke filosofie.

J. Westert ■

Het is noodzakelijk dat een christelijke partij of organisatie regelmatig de eigen visie herijkt. Want gangbare sjablonen raken verouderd wanneer nieuwe vragen zich voordoen. En ogenschijnlijk vaste standpunten zijn aan erosie onderhevig: niet Gods Woord verzwakt, maar wel onze antwoorden wanneer die niet meer ingaan op vragen die verschoven of verdiept zijn. Dan dreigt het gevaar van traditionalisme, van de 'gangbare meningen'. Of de verbinding tussen praktische standpunten met de fundering verdwijnt geleidelijk. Christelijke politiek kan zo verworden tot een nostalgische reactiepolitiek. Niet meer in rapport met de tijd.

De oproep tot 'herbronning' kwam De Bruijne op kritiek te staan van ondermeer Meindert Leerling¹. Hij vindt dat de ChristenUnie vooral een belijdende en getuigende partij moet zijn. Spruyt² verweet in dezelfde periode de ChristenUnie dat het haar herkersteningsideaal inruilde voor linksig beleid. Maar deze oppositie gaat te kort door de bocht, of doet zijn bedoeling geen recht. Terecht vraagt De Bruijne aandacht voor de theologische onderbouwing van de politieke filosofie van de ChristenUnie. De Bruijne tracht de politieke theologie van de Engelse filosoof O'Donovan te doordenken en bruikbaar te maken voor een actualisering van de politieke filosofie van de ChristenUnie.

'Herbronningsvragen' zijn belangrijk, omdat christelijke politieke meer dan ooit haar weg moet vinden in een seculiere samenleving. Het uit de weg gaan van die vragen betekent de dood in de pot. Functioneert een christelijke partij als de ChristenUnie in haar politieke filosofie in rapport met de tijd? Met andere woorden: past de visie op overheid en samenleving bij de seculiere omgeving waarin de partij nu opereert? Of werkt zij vanuit een maatschappijvisie, die nog te zeer gestempeld wordt door een visie op samenleving die ingericht was en gedomineerd volgens het neocalvinistisch gedachtegoed van Abraham Kuyper. De kritische blik van De Bruijne doet ons daar terecht weer eens bij stil staan. Dat gedachtegoed zit diep in onze genen. Christelijke partij- en organisatievorming zijn immers voortgekomen uit het Kuyperiaanse denken.

Stevige C-zuil

Het neocalvinistisch maatschappijbeeld heeft zijn glans verloren. Kuypers emancipatiestreven en herkersteningsidee had een optimale voedingsbodem aan het einde van de 19^e eeuw en werkte door tot ver in de 20^e eeuw. Het leidde tot architectonische kritiek op tal van sociaal-maatschappelijke vraagstukken en tot een christelijk plan van aanpak voor heel het leven (politiek, vakbeweging, woningbouw, onderwijs, zorgsector). Christelijke organisatievorming stond aan de basis van een breed scala aan maatschappelijke initiatieven. Het resulteerde in een stevige C-zuil en emancipeerde het christelijk volksdeel.

het uit de weg gaan van die vragen betekent de dood in de pot

In de loop van de 20^e eeuw taande de zuil: secularisatie en machtspolitiek holden haar van binnenuit. Gereformeerden en reformatorischen hebben dat als eersten gesignaleerd en hebben er afstand van genomen. Hun antwoord was herbronning langs dezelfde methode als Kuyper. Zij hebben hun eigen minizuilen ontwikkeld. Ook deze zuilen zijn bezig onderlinge dwarsverbanden aan te gaan (zoals Forum C) - of voorbij te gaan. Althans, in de gesloten vorm, sterk gericht op eigen kring en de emancipatie daarvan.

Maatschappelijke ordening

Dat heeft alles te maken met de veranderde maatschappelijke ordening. Verticale gezagsverhoudingen en collectieve structuren zijn veranderd. In de netwerksamenleving wordt veel meer langs persoonlijke en functionele netwerken georganiseerd. Het internet met al zijn mogelijkheden versterkt deze

vorm van organiseren. In een netwerksamenleving zijn verbanden ook veel opener. De geslotenheid van de zuil werkt dan niet meer. Het belang en de functie van de intermediaire organisaties die namens je optraden, zijn drastisch veranderd.

Die ontwikkeling zien wij terug in de ledenbinding van politieke partijen en de vakbeweging. Je ziet het ook in het onderwijs, waar verenigingen een kwijnend bestaan lijden. De maatschappelijke ordening vindt veel meer functioneel, thematisch, of op basis van een gezamenlijk deel belang plaats; veel minder langs de lijn van levensbeschouwelijke organisaties (*Warchild* en *Vrienden van de Stadskern*). Ook de horizontale ketenvorming in het onderwijs en de zorg sluiten aan bij deze nieuwe functionele verschijningsvormen. Ze passen bij dit ordeningsprincipe.

van zo'n grondig gesprek kun je alleen maar wijzer worden

In de afgelopen decennia hebben we het proces van afbraak van verzuiling van dichtbij kunnen zien. In de media konden verzuilde structuren op kritische noten rekenen en is het nieuwe denken positief begeleid. Soms terecht, omdat het proces van emancipatie en verzuiling voltooid is. Verzuilde organisaties zijn gesetteld geraakt en gestold in hun identiteitsontwikkeling. De afnemende aantrekkingskracht is daarvan een logisch gevolg. De neo-calvinistische ideologie van de 'kerstening van alle levensgebieden' is niet meer in rapport met de actuele context. De secularisatie is vergevorderd. We leven niet eens meer in een postchristelijke samenleving, maar in een seculiere. We raken er als christelijke minderheid van door-drongen, dat leven in die seculiere omgeving erom vraagt opnieuw na te denken over de wijze waarop christelijke politiek en christelijk-sociale organisaties vormgeven aan hun missie. In deze context passen geen grote woorden over een overheid die meebouwt aan de komst van het komende koninkrijk van Christus. De seculiere maatschappij ordent zich anders. Overigens gaan De Bruijne en O'Donovan nog een spade dieper. Ook wanneer je kunt spreken van een christelijke samenleving is het de vraag of *de overheid* aan Gods rijk bouwt of zou moeten bouwen. God bouwt, dat is een. En als er al mensen mee-bouwen ('Gods medewerkers') dan zijn het christenen, kerkmensen: in de kerk groeit Gods Rijk. Hoogstens is er feitelijk enige uitstraling, maar er is zeker niet een soort Rijk Gods buiten of zonder de naam van Christus, een soort anoniem christendom. Hier klinken diepere tonen dan bij Kuyper. Kuyper wilde dat de 'stille meerderheid' van christenen ook binnen de overheid positie nam. Zo zag hij Gods Rijk vanuit die christelijke harten groeien in beleid, en via overheidsbeleid in de samenleving. Zo werkte de overheid mee aan een (uiterlijke) herkerstening. In zijn samenleving bestond ook bij niet-christenen veel erkenning van gedeelde waarden. De vraag klonk daarom nauwelijks of een aardse overheid wel aan Gods Rijk zou moeten of kunnen bouwen. Maar die principiële vraag lag en ligt er wel, en in de huidige seculiere omgeving is inmiddels ook daadwerkelijk de grote stem van christenen binnen de overheid weggevalen, net als de gedeelde waarden met grote delen van de samenleving.

Hertalen

Leven in een seculiere samenleving stelt fundamentele vragen aan christenen. In elk geval vraagt dat van christenen zich te herbezinnen op hun bronnen en de wijze, waarop zij deze bronnen vertalen naar de samenleving en maatschappelijke actie. Deze verandering heeft ook gevolgen voor het kerk zijn nu. De theologie voor het publieke leven is in de kerken de laatste jaren niet bijster ontwikkeld, maar juist op dit terrein is het met name voor de kerk nodig een nieuwe prioriteit te ontwikkelen. De hertaling van oude christelijke samenlevingsidealen naar deze tijd is een verdraaid moeilijk proces. In ieder geval is - hoe sympathiek en waardevol ook - het antwoord van Meindert Leerling te gemakkelijk. Christenen dragen verantwoordelijkheid om de boodschap van het Woord voor de burger te vertalen naar de concrete werkelijkheid. Daarom waardeer ik het dat Ad de Bruijne de grondvragen bij de politieke filosofie van de Christen-Unie aan de orde stelt. Hij stelt die vragen vanuit een sympathiserende houding en door het werk van O'Donovan aan te reiken als mogelijkheid voor een nieuw denk-kader. De ChristenUnie kan niet anders dan die handschoen oppakken om te komen tot een herbezinning. Van zo'n *grondig* gesprek kun je alleen maar wijzer worden.

Het negeren van dat gesprek heeft veel ernstiger gevolgen: de verbinding tussen de politieke praktijk en de christelijke fundering raakt verstopt of verzwakt. Het is te weinig voor christenpolitici om zich telkens alleen 'voor' of 'tegen' uit te spreken. Het leveren van een bijdrage aan 'goed bestuur' beschouw ik als de belangrijkste opdracht voor de christelijke politicus, en dat geldt ook in een seculiere samenleving.

De enige weg?

Christelijke partijvorming is belangrijk, maar niet de enige weg om in de samenleving 'getuigend bezig te zijn'. Christelijke partijen kunnen zelfs afbreuk doen aan dat getuigenis, doordat zij niet in rapport met de tijd zijn en blijven hameren op voorbijgaande tijden. Als voorbeeld daarvan noem ik het verbieden van de tourkaravaan in de zomer van 2010, die op zondag over het gemeentelijk grondgebied rijdt. Zo'n gemeentelijk verbod op basis van de oude Zondagswet wordt in onze samenleving volstrekt niet begrepen en zal eerder een uitnodiging zijn om een eind te maken aan de restanten zondagswetgeving, dan dat de zondagsrust er door wordt bevorderd. In dit verband geldt ook de vraag naar de politieke relevantie van het publiek spreken van de kerk of de christen. Dat spreken is weinig opzienbarend. Het is echter te gemakkelijk om die taak over te laten en uit te besteden aan een politieke partij, een vakorganisatie, een omroep, scholen en andere organisaties op het maatschappelijk middenveld. Is de rol en de functie van die organisaties niet wezenlijk anders? In het debat over de zondagsrust valt mij dat telkens weer op. Moet ik mij in deze seculiere samenleving met alle geweld verzetten tegen het feit dat de Tour de France op een zondagmiddag door mijn dorp zoeft? Of is het effectiever om in hedendaagse termen op te komen voor het belang van 'maatschappelijke rust'. Bovendien is er toenemend verschil tussen maatschappelijke ethiek en persoonlijke ethiek. In mijn persoonlijk leven steekt de zondagsviering nauwer dan de vormge-

ving in een seculiere samenleving, waar ik met de vrijheid en de wensen van anderen heb te rekenen. De samenleving vraagt om goede en betrouwbare bestuurders, die rechte voren trekken en algemeen belang en hun eigen deelbelang of perspectief kunnen onderscheiden. Uiteraard zou zondagsrust voor iedereen goed zijn - maar dat perspectief deelt niet iedereen. En zonder christelijke wortels is recreatie, ook die van hoge snelheden, toch zeker ook een vorm van ontspanning?

gaan voor 'goed bestuur' is de belangrijkste actuele opdracht voor christelijke politiek in deze tijd

Een bijdrage leveren aan vandaag is zorgen voor goede, ambachtelijke bestuurders. Gaan voor 'goed bestuur' is wat mij betreft de belangrijkste actuele opdracht voor christelijke politiek in deze tijd.

De ChristenUnie wordt vaak betutteling verweten. Door de bril van de seculiere wereld is dat begrijpelijk. Maar in plaats van voortdurend verontwaardigd te reageren, kunnen we ook de vraag stellen of we zelf de goede strategie hanteren. Te vaak ervaar ik dat we de kansloze strategie bedrijven omdat we nog teveel denken en werken vanuit

het sjabloon van het samenlevingsideaal dat Abraham Kuyper en zijn nazaten voorstonden en dat in de twintigste eeuw kansrijk was. Dat stelsel met invloedrijke christelijke organisaties was uniek in Nederland, maar viel in de rest van de wereld al niet echt te praktiseren. De huidige volstrekt andere context maakt, dat we daar ook mee worstelen.

Ad de Bruijne inspireert en daagt uit tot nieuw nadenken over de plaatsbepaling van christelijke politiek. En niet alleen de politiek, ook andere maatschappelijke organisaties worstelen met dezelfde grondvragen. Die inspiratie hebben we hard nodig wil relevante politiek van en door christenen in de traditie van christelijke partijvorming nog een lang leven beschoren zijn. De Bruijne daagt ook de kerk uit tot een nieuwe fundering van haar publieke theologie. Dat waardeer ik. De publiek sprekende kerk heeft zich de laatste jaren erg gezapig ontwikkeld. En zou juist niet van de kerk in een seculiere maatschappij een scherper getuigenis en profetie verwacht mogen worden? Als verkondiger van Gods rijk neemt Christus' kerk immers een volstrekt unieke en andere positie in dan alle andere organisaties en instituties.

Jan Westert is redacteur van *De Reformatie* en voorzitter van het *WI ChristenUnie*

Noten:

1. *Nederlands dagblad*, 7 februari 2009
2. *Nederlands dagblad*, 6 februari 2009

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Prof. dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

Drs. B. Bos (voorzitter),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Liedboek gezang 88:

Mijn God, gewapend tot de tanden

In kerkliedbundels kom je soms namen tegen van tekstdichters die je daar niet zou verwachten. Zo zal het wellicht op het eerste gezicht verbazen dat Jean Racine (1639-1699) als auteur vermeld wordt van het lied 'Mijn God, gewapend tot de tanden'.

J. Smelik ■

Immers, Racine kennen we als Frans toneelschrijver van vooral tragedies; samen met Molière en Pierre Corneille wordt hij tot de 'grote drie' van de zeventiende-eeuwse toneelschrijvers uit Frankrijk gerekend. Nu was Racine opgegroeid in een milieu met sterke sympathieën voor het jansenisme, een vroomheidsbeweging binnen de Rooms-katholieke kerk die zich onder meer sterk maakte voor een persoonlijke en oprechte bekering waarin de mens strijdt tegen de zonde en oog krijgt voor Gods genade en die ook laat doorwerken in zijn dagelijks leven. Dat laatste betekende een strenge ascese, waarin geen plaats is voor wereldlijke losbandigheid en geneugten die juist in de toneelwereld de boventoon voeren. Toen Racine in 1678 door Lodewijk XIV tot geschiedschrijver benoemd werd, was het voor hem mogelijk om de toneelwereld vaarwel te zeggen. Hij schreef nog twee bijbelse drama's en in 1696 publiceerde hij zijn *Cantiques spirituels*.

Verschillende van die liederen zijn in Nederland terechtgekomen via de (Franstalige) Waalse gemeenten. Het lied van deze week, 'Mon Dieu! quelle geurre cruelle!' werd onder meer opgenomen in de Waalse bundel *Cantiques pour le Culte Public* uit 1803, het liedboek waaruit de bekende melodie van 'God, enkel licht' afkomstig is. In deze liedbundel droeg het lied de titel 'Sur le combat entre l'esprit et la chair' (over de strijd tussen de geest en het vlees).

Dat Jan Wit, die het lied voor in het Nederlands vertaalde, dit gezang kende is niet zo verwonderlijk wanneer we bedenken dat Wit van 1948 tot 1967 predikant was van de Waalse gemeente in Nijmegen. In de twintigste-eeuwse Waalse bundel *Louange et Prière* (1939), die in deze gemeente gebruikt werd, stond het lied van Racine ook.

Jan Wit publiceerde een vrije Nederlandse vertaling van het gezang in zijn bundel *Ministeriale* uit 1966. In die bundel tekent hij aan dat het lied zich toentertijd in het dossier bevond van de gezangencommissie die de gezangenafdeling van het latere *Liedboek* voorbereidde, maar dat daarin de eerste strofe anders was dan in *Ministeriale*. Dit omdat 'men het niet prudent oordeelde een lied op te nemen dat zou beginnen met de regel 'Mijn God, gewapend tot de tanden'; aangezien de gewoonte wil dat kerkliederen vaak met hun eerste regel worden aangeduid.'

Die eerste versregel is wel in het *Liedboek* gekomen, waaruit geconcludeerd kan worden dat men uiteindelijk toch maar de originele versie van Wits vertaling heeft opgenomen.

Wanneer we de jansenistische sympathieën van Racine even in onze gedachten halen, zal bij het zingen van de liedtekst opvallen dat hier een centraal thema van het jansenisme verwoord wordt. Het lied handelt over de strijd tussen vlees en geest, zoals dat onder meer in Romeinen 7 verwoord wordt. Dit lied is geïnspireerd op dit bijbelhoofdstuk.

In de eerste drie strofen wordt de strijd getekend van de mens die wil leven naar de Geest, maar daarbij toch steeds tot het kwade geneigd blijft. Typerend voor het lied is dat Racine deze strijd tekent als een gevecht tussen twee mannen die tot de tanden toe bewapend zijn. Het gaat om een strijd die zonder Gods hulp niet beslecht kan worden. Vandaar dat in het vierde couplet gebeden wordt of God zelf de 'eenheid van mijn wezen' wil herstellen, namelijk dat 'ik' één en al gericht ben op het dienen en vrezen van God.

Het lied is bijzonder actueel, vooral gezien de huidige discussies over de vraag of een weder-

geboren christen nog wel de strijd met de zonde kent: is hij zowel zondaar als rechtvaardige? Of is het een strijd die voor gelovigen achterhaald is? Het lied van Racine/Wit vertolkt wat Paulus in Romeinen 7 beschrijft, namelijk dat de strijd tussen oude en nieuwe mens in het leven van een christen actueel blijft.

Het zal geen betoog behoeven dat dit lied in de liturgie uitstekend kan dienen als lied bij de Tien Geboden.

Melodie

De melodie is gecomponeerd door Adriaan C. Schuurman (1904-1998). Hij studeerde piano, orgel, compositie en contrapunt aan de conservatoria van 's-Gravenhage en Amsterdam, waar hij les kreeg van docenten als Johan Wagenaar, Cornelis de Wolf en Sem Dresden. Na zijn studie was Schuurman als organist achtereenvolgens verbonden aan de Grote Kerk te Schiedam (1929), de Grote Kerk te Lochem (1938) en de St.-Joriskerk te Amersfoort (1942). Van 1950 tot 1974 was Schuurman cantor-organist van de Maranathakerk te 's-Gravenhage. Voor de naoorlogse, Nederlandse kerkmuziek is Schuurman onder meer als pedagoog van enorm grote betekenis geweest. Hij doceerde kerkmuziek aan het Theologisch Seminarie te Driebergen (1950-1965) en de conservatoria van Den Haag (1963-1969) en Rotterdam (1964-1973). Zeer veel predikanten en kerkmusici hebben aan zijn voeten gezeten en zijn kerkmuzikaal door hem gevormd.

Schuurman ging in de jaren twintig met de hersteld-verbanders mee, samen met andere personen die een belangrijke rol gespeeld hebben in de Nederlandse kerkliedcultuur zoals Hendrik Hasper en Evert Smelik. Schuurman componeerde melodieën die in liedbundels als de *Hervormde Bundel 1938* terechtkwamen en later ook in het *Liedboek voor de Kerken*. Zijn melodieën stralen doorgaans grandeur uit en hebben de verheven statigheid van een kathedraal.

De melodie van 'Mijn God, gewapend tot de tanden' staat in een toonsoort die voor kerkliedmelodieën vrij ongebruikelijk is: cis-klein. In de eerste twee melodieregels wordt de octaaf-ruimte benut, terwijl de regels 3 en 4 zich afspelen in de paralleltoonsoort E-dur en een beperkte omvang hebben. De vierde regel is herleid van regel 1. De vijfde regel voert de melodie tot boven de octaafruimte en eindigt met twee noten die op het eerste gehoor misschien wat vreemd klinken en uit de lucht lijken komen te vallen. Maar deze twee noten worden heel logisch wanneer u ze verbindt aan de eerste noot van de laatste regel. Opmerkelijk is dat Schuurman in het *Compendium* voor organisten een aanwijzing geeft over hoe zij het lied moeten begeleiden: 'het eerste vers 'organo pleno!', de overige verzen, in het bijzonder het vierde, wat terughoudender, met uitkomende stem.'

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

PERSBERICHTEN

Dirk-Albert Prins vertrekt als diaconaal consulent

Op 31 maart is hij al vertrokken. Op vrijdag 15 mei wordt t.g.v. zijn vertrek een minisymposium georganiseerd over 'Eenzaamheid in de samenleving en de kerk'. Dirk-Albert zal daar zelf een afscheidslezing verzorgen over 'diaconaat in en rond de eredienst'.

Zie www.diaconaalsteunpunt.nl

Zendtijd voor kerken

Op D.V. zondag 10 mei 2009 wordt via Nederland 2 om 11.00 uur een kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde kerk (v) in Leiden. Voorganger is ds. Arie de Snoo. Aan de dienst wordt meegewerkt door de cantorij van de gemeente o.l.v. Geerten van de Wetering, Annelies Rebel (hobo), Hieke Visser (trompet) en Harmen Trimp (orgel).

Heerde - beroepbaar: drs. A.J. Holsappel, tel. 06-27393347, e-mail: ajholsappel@hotmail.com

Groningen-Zuid - beroepen: W.L. de Graaff te Middelstum

Veenendaal-Oost - beroep aangenomen: J. Holtland te Zeewolde

Amersfoort-Zuid - bedankt voor beroep: J. Holtland te Zeewolde

Nijkerk-West - bedankt voor beroep: J. Holtland te Zeewolde

Groningen-Noord - bedankt voor beroep: A. van Houdt te Vlaardingen

Schildwolde (wijk Oost) - bedankt voor beroep: P. Niemeijer te Den Helder

PERSBERICHT

Bondsdag Gereformeerde Bijbelstudiebond

Op dinsdag 12 mei zal DV de jaarlijkse Bondsdag van de Gereformeerde Bijbelstudiebond plaatsvinden in de Meerhal van de IJsselhallen aan de Rieteweg 4, 8011 AB te Zwolle.

Parkeren is deze dag gratis, de entree voor deze dag is € 10,00, in dit bedrag is het programmaboekje en een kop soep in de middagpauze inbegrepen.

Het onderwerp op deze dag van de verpleging is: 'De Bijbel in de zorg' hierover zullen spreken dr. Ad Dees, internist te Rotterdam, met als thema 'Zorg, een medisch product?', en ds. Gijs Zomer, predikant te 's Hertogenbosch, met als thema 'Zorg, een bijbels product?'.

Verdere medewerking wordt verleend door: Touched Music uit Zwolle, Kinderkoor De s(w)inging kids uit Zwolle en Mime/dramagroep Revelation.

Er word een collecte gehouden voor: 'Love of Christ', vrouwen in India. Als u niet naar de Bondsdag komt kunt u hier privé of per vereniging ook een bijdrage voor overmaken op gironummer 363600 van DVN-Zwolle onder vermelding van Ind-NEI-IF!

Meer informatie kunt u vinden op de website:

www.bijbelstudiebond.nl

We hopen u 12 mei in de IJsselhallen te Zwolle te ontmoeten.

Namens de regelingscommissie: Henk Mensink, tel.: 038-4544992, email: henk.mensink@home.nl

Red een Kind helpt kinderen. Met uw hulp geven wij voedsel, zorg en onderwijs. Samen met u geven we hen de kans op een goede toekomst.

Dat kan al voor € 22,50 per maand.

www.redeenkind.nl

tel. 038 - 4604648 • rek. nr. 1599333 • Zwolle

Donatus verzekert kerkegebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen...

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700